

Pikarski elementi u trilogiji vječno žalosni smijeh

Čargonja, Brigita

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:844400>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet – odsjek kroatistika

Brigita Čargonja

IVAN RAOS
Pikarski elementi u trilogiji *Vječno žalosni smijeh*

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet – odsjek kroatistika

Brigita Čargonja

IVAN RAOS
Pikarski elementi u trilogiji *Vječno žalosni smijeh*

Završni rad

JMBAG: 0009051013
Studentski smjer: Hrvatski jezik i književnost
Predmet: Suvremena hrvatska književnost
Mentor: Doc. dr. sc. Danijel Mikulaco

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana BRIGITA ČARGONJA, kandidat za prvostupnika HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da ni jedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 25.09.2018.

Student: _____

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, ___BRIGITA ČARGONJA___ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom ___PIKARSKI ELEMENTI U TRILOGIJI VJEČNO ŽALOSNI SMIJEH___ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ:

Uvod	5
1. O karakteristikama pikarskog romana.....	7
2. Kratki pregled povijesti pikarskoga romana.....	11
2.1 Početak pikarskog romana u Španjolskoj.....	11
2.2 Francuski pikarski roman.....	11
2.3 Engleski pikarski roman.....	11
2.4 Pikarski roman u američkoj književnosti.....	12
2.5 Pikarski roman u njemačkoj književnosti.....	12
2.6 Pikarski roman u talijanskoj književnosti.....	12
2.7 Pikarski roman u češkoj književnosti.....	12
2.8 Pikarski roman u ruskoj književnosti.....	12
3. Pikarski roman u hrvatskoj književnosti	13
4. Pet pučkoškolskih zadaća.....	14
5. Roman lika ili roman prostora.....	16
6. Lirska nota i humor.....	18
7. Usmena tradicija.....	21
8. Nikada više.....	24
9. Erotizam.....	24
10. Karakteristike pikarskog romana u trilogiji <i>Vječno žalosni smijeh</i>	26
10.1 Karakteristike pikarskog romana u romanu <i>Vječno nasmijano</i> <i>nebo</i>	26
10.2 Karakteristike pikarskog romana u romanu <i>Žalosni Gospin</i> <i>vrt</i>	27
10.3 Karakteristike pikarskog romana u romanu <i>Smijeh izgubljenih</i> <i>djevojaka</i>	28
Zaključak.....	30
Literatura.....	33
Sažetak.....	34

UVOD

Raosova trilogija *Vječno žalosni smijeh* je svakako jedna od njegovih najboljih djela što ih je napisao za svojega života, a posebno se ističe njegova prva knjiga *Vječno nasmijano nebo* zbog autobiografskih podataka, pripovijedanja, a to je i svojevrsna knjiga o odrastanju, običajima i odnosima ljudi iz Medova Dolca. Trilogija *Vječno žalosni smijeh* ima intrigantan početak pod naslovom *Pet pučkoškolskih zadaća* i činjenicu da je knjiga stajala po ladicama izdavača 9 godina sve dok nije prepoznata kao vrhunsko književno djelo, dok se u ostale dvije knjige može pratiti Raosovo odrastanje i njegovo moralno propadanje ali kroz uvijek zanimljive pustolovine. Zadnji dio knjige *Smijeh izgubljenih djevojaka* je moderna hrvatska inačica oblika pikarskog romana tako da će se najviše pažnje obratiti upravo na posljednji dio trilogije *Vječno žalosni smijeh*. Rad započinje samom analizom pikarskog romana kao žanra koji je utjecajan na literaturu i danas upravo zbog svojih zanimljivih protagonista koji najčešće na realističan način proživljavaju razne pustolovine. U radu će biti obrađena tema pikara i njegovih preteča u hrvatskoj i svjetskoj književnosti kroz povijest te će se obratiti pozornost na pikarski roman kao žanr koji ima svoje prepoznatljive značajke.

Ivan Raos, rođen je 1. siječnja 1921. godine u Medovu Docu (Imotski). Nakon završenih pet razreda pučke škole, upisuje se u Biskupsku klasičnu gimnaziju i sjemenište u Splitu, ali biva izbačen nakon šestoga razreda. Kako ga obitelj nije mogla uzdržavati, on se snalazi sam i završava posljednja dva razreda i veliku maturu na splitskoj klasičnoj gimnaziji. Upravo taj svoj život pomalo nalik na kojekakvog pikara opisuje u trilogiji *Vječno žalosni smijeh*. U razgovoru sa Vlatkom Pavletićem rekao je da *poslije sama sebe najbolje poznaje svoje ljude i svoj zavičaj, time samo potvrđujući ono što je nedvojbeno a to je ispisivanje autobiografskoga iskustva i zavičajna podloga.*¹

U radu će se obraditi ponajprije pikarski roman kao žanr a zatim kratka analiza na temu pikara u hrvatskoj i svjetskoj književnosti kroz povijest. Nakon toga ide analiza prve knjige *Vječno nasmijano nebo*, napisana 1948. a objavljena tek 1957. godine, gdje Raos pripovijeda u prvome licu kroz infantilnog pripovijedača. Prva

¹ I.Raos, *Vječno nasmijano nebo*, Vinkovci, Riječ, 1997. Str.7

knjiga je naslovljena kao kronika njegova djetinjstva gdje su opisani ljudi iz njegova kraja, običaji, Medov Dolac, odnosi starih i mladih, razmišljanja i promišljanja o životu jednoga malog dječaka koji gleda na život kao na veliku igru.

U drugoj knjizi *Žalosni Gospin vrt* nema posebnih pikarskih elemenata koje se nalaze u ostala dva dijela, ali zato se nalaze autobiografski podatci što potvrđuje da je to roman lika. Isto tako dijelo obiluje usmenom tradicijom, lirizmom i humorom a ponajprije ambijentalizmom. Kroz čitavo se djelo *Žalosni Gospin vrt* osjeća turobna i mučna atmosfera u kojoj se nalazi mali tužni Raos.

Najinteresantnija knjiga je ipak *Smijeh izgubljenih djevojaka* u kojoj se može pronaći najviše pikarskih elemenata te osobine moderne proze. Najzanimljiviji su dijelovi knjige kada Raos dokumentaristički ocrtava život najnižeg društvenog sloja.

U sva tri dijela analizira se način pripovijedanja, te autobiografski podatci i ljudi koji su okruživali maloga Ivana, te običaji, humor koji proizlazi iz poštapalica i poslovice, te ključnih ulomaka romana za razumijevanje prvoga dijela knjige. Trilogija se može čitati zasebno, kao knjiga svaka za sebe. Bolje se može shvatiti način pripovijedanja koje kao da zapravo sazrijeva kako i Ivan sazrijeva, i mijenja se. Ivan se mijenja duševno kao i *locus*, odnosno mjesto u kojem je glavni lik te likovi koji ga okružuju.

Kada se govori o romanima koji mogu stajati zasebno, svaki za sebe, tu može doći do nesporazuma jer se Raosovi romani čitaju kao pikarski romani, ali kada se roman čita zasebno teško je uočiti te karakteristike, i zbog toga se u posljednjem poglavlju posebno obraća pažnja upravo na karakteristike pikarskog romana. U sva tri romana pronaći će se zasebno karakteristike pikarskog romana.

Roman je interesantan zbog raznih dogodovština glavnoga lika Ivana i zbog djetinjeg načina viđenja svijeta gdje ništa nije naknadno dodano ili uljepšano. Veoma je i važna činjenica da je Raosova trilogija utemeljena na usmenoj književnosti zbog silnih uzrečica, zagonetki, poslovice i slično te to čini ovo djelo još zanimljivije i tom se temom posebno bavi u nastavku rada.

1 O KARAKTERISTIKAMA PIKARSKOG ROMANA

Pikarski roman *prema španjolskome pícaro*, od prvotnih više značenja, ustalilo se: *lažljivac, čovjek niska podrijetla, s manama*.² Prozna vrsta koja je nastala u Španjolskoj u 16. i 17. stoljeću. Ova vrsta romana kroz satiru i humor prikazuje glavnog junaka pikara i njegove pustolovine bez uljepšavanja stvarnosti. Glavni lik pikarskog romana je obično lik obješenjaka, protuhe ili litalice koji je na najnižoj društvenoj ljestvici, bez ugleda i podrijetla. On je obično veoma snalažljiv, uporan i pametan te se koristi lukavim dosjetkama kako bi došao do svojga cilja. Snalazi se bilo kako da preživi makar morao ukrasti ili prevariti nekoga. Prvim pikarskim romanom smatra se *Lazarillo de Tormes* iz 1554. nepoznatog španjolskog autora koji govori o pikaru Lazaru i njegovim pustolovinama. Ovaj roman sadrži sve odlike pikarskog romana te će se na njega ugledati mnogi drugi kao npr. Ivo Brešan, Ivan Raos i dr.

Karakteristike žanra pikarskog romana obradila je Mirna Brkić u svojoj knjizi *Mudraci iza maske smijeha* te se za daljnju obradu u radu služi upravo tim karakteristikama prema njenom modelu:

- Pseudobiografska perspektiva

Kao što je u *Lazarillo de Tormesu*, pikaru koji priča u 1. licu kronološki vezane događaje kako bi što bolje uvjerio čitatelja. Događaji su vezani za njegov život a kako ih opisuje realno ali na komičan način, čitatelju se lakše vezati za njega i suosjećati sa njime.

- Jednostranost gledišta

Svi elementi romana prikazani su kroz jedno gledište - gledište pikara, naratora djela. I što god da se dogodi u priči, narator je uvijek umiješan u to, aktivni je sudionik zbivanja, nikada pasivni promatrač. Sve se saznaje od naratora koji ništa ne taji nego se sve proživljava sa njime. Ta jednostranost gledišta drži građu na okupu.

² Anić Vladimir, Goldstein Ivo, Rječnik stranih riječi, Zagreb, Novi liber, 1999.

- Roman lika i roman prostora

Roman lika zbog autobiografskih podataka i portreta pikara gdje se prati njegovo odrastanje. Govori isto tako i o romanu prostora i liku pikara koji je uvijek stopljen s okolinom, i običajima, posebno s pejzažom i ljudima. Siromaštvo se stalno javlja kao jedan od elemenata njihova života.

- Kategorija vremena

Kada se govori o izgradnji fabule odnosno sižeu, zapravo se govori o razmještanju lika pikara u prostor i vrijeme. Kada se govori o pripovijedanju ono je ujedno i akt vremenovanja u kojem se i pomoću kojega se prezentira vremenovanje (konstituiranje u i kroz vrijeme) prikazanih osoba. To znači da čim se nešto pripovijeda događa se akt vremenovanja. Pojam odnosno termin vremenovanja upotrijebio je prvi Walter Biemel, njemački filozof. On smatra da se kroz fabulu prikazuju ljudske situacije te da na taj način vrijeme postaje temeljna struktura odnosno da osobe kroz taj čin vremenovanja postaju osobama. Primjerice akt projektiranja budućnosti- svaki čovjek u svome životu ima predodžbu kakvu budućnost želi te tako postaje projektantom te budućnosti ali i sebe sama.³

- Linearna kompozicija romana

Pikarski roman ima jednostavnu linearnu kompoziciju koju karakterizira epizodičnost. Nižu se jedan za drugim uzbudljivi događaji/epizode koje prepričava sam lik/pikaro. Iz tih epizoda saznaje se o pustolovinama koje je pikaro doživio, a takav način pripovijedanja omogućuje bezbrojne priče u priči koje imaju svoj nastavak ili ostaju nedovršene.

- Panoramski pregled društva

Pikaro luta od mjesta do mjesta te ima priliku upoznati sve društvene slojeve. Različite ljude na različitim socijalnim i društvenim ljestvicama, drukčijih običaja, vjere, morala. U Lazarillu se upoznaje sa sva tri društvena sloja: plemstvo, svećenstvo i obično građanstvo. Kada se prepričava neki događaj vezan uz njih oni su samo predstavnici određenog društvenog sloja (slijepi prosjak, vitez, gospodar...).

³ Poetika Ferićeva romana kalendra Maja I teorije razvojne psihologije, N. Knapić, Marlena Plavšić, Daniel Mikulaco, Tabula : časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, No.13/1 Prosinac 2015. str.163

- Uloga *fortune* u pikarskom romanu

Fortuna upravlja svim događajima u pikarskom romanu. Pikaro se prepušta *Fortuni*/sudbini te se pokušava prilagoditi trenutnoj situaciji. *Fortuna* je ta koja okreće kolo sreće i zaustavlja ga. Pikaro se uvijek žali na *Fortunu* i za njega ne postoji logična uzročno-posljedična veza među događajima. Ona je nepredvidiva te o njoj ovisi daljnje razvijanje događaja. Pikaro je taj koji ne može utjecati na to. Preostaje mu samo njegova snalažljivost.

- Kaotičan svijet pikarskog romana

Kako je već rečeno, *Fortuna* upravlja životom pikara te on ne može utjecati na to. Njegov svijet je kaotičan vez neke logično uzročno - posljedične veze. Događaji se nižu jedan za drugim što znači da je radnja progresivna a ne statična.

- Lik pikara

Pikaro (španj. *picaro* što znači lažljivac, nevaljalac, čovjek niska podrijetla) je pustolov litalica, sklon kritici socijalnog napretka i izrugivanju moćnih. Kada se govori o pretečama lika pikara možemo se spomenuti likove luda sa dvorova u srednjem vijeku. Dovodi ga se u svezu: litalice, lakrdijaša i siromaha. Pikaro nema svoj dom pa često luta od mjesta do mjesta kako bi pronašao sklonište i mjesto za spavanje. Pikaro je usamljen, odsječen je od ostatka svijeta. Sam sebe izolira jer je odmalena naučen da se ne može osloniti ni na koga osim na sebe samoga. Nije sposoban za potpunu ljubav jer je jedan od glavnih uvjeta za ljubav povjerenje, a pikara je život naučio da ne vjeruje nikome. Često izvodi lakrdije te se na humorističan način pokušava izvući iz raznih situacija u kojima se nađe. Pikaro je siromašan i jedva da ima za kruh, ništa ne posjeduje.

- Obitelj pikara

Pikaro je proizvod kaotičnog svijeta u kojem živi. Upravo taj kaotičan svijet počinje od samog početka za njega od kada se brine sam za sebe zbog čega je često usamljen. Pikarovo podrijetlo je gotovo uvijek nepoznato ili nejasno. Najčešće dolazi iz disfunkcionalne obitelji ili rano ostaje bez majke ili oca te napušta dom u ranoj dobi te već od mladosti spozna koliko je život težak. U španjolskoj književnosti pikaro je često siroče koje je također prepušteno samo sebi.

- Edukacija

Život je težak i kaotičan za pikara, a tome je zaslužna Fortuna zbog koje mora umati razne sposobnosti kako bi preživio na svijetu on svakodnevno uči i privikava se na razne životne situacije koje mu ona sprema. Zato je bitna ta edukacija pikara kako bi brzo učio da preživi. Ona mora biti snalažljiv i pametan što uključuje i krađe, maskiranje i laganje.

- Topos *theatrum mundi*

Topos *theatrum mundi* ili doživljavanje svijeta kao pozornice onako kako je to rekao i sam Platon, da je Bog autor i redatelj koji daje uloge u kojima se moramo snaći.⁴ Pikaru je dana jedna uloga ali on je savršeno iskorištava. On nosi razne maske na svome licu kako bi se lakše prilagodio životu. Pikaro nosi maske kako bi se lakše prilagodio i društvu a onda kada shvati tko što želi, on tu ulogu mora samo savršeno odigrati.

- Način čitanja pikarskih romana – izazov za čitatelja

Svaki pikarski roman ima dvije razine čitanja. Prvi je onaj dio priče u kojoj se čitatelj uživa kada pikaro prepričava svoje pustolovine te ga se prati na raznim putovanjima, novim dogodovštinama, novim likovima i sl. Ono što pikarski roman sadržava kao posebnost je ta druga razina iz koje se može iščitati što je zapravo pikaro mislio pod izrečenim te što koja situacija zapravo prikazuje. Pikarski roman je pun migova, ironičnih natuknica, suprotnih stajališta . Čitatelj tako mora biti u priči i izvan priče. Čitatelji moraju prepoznati kada pikaro igra različite uloge u životu.

⁴ A. Lederer, Ivan Raos, Meandar, 1998, 151.str.

2 KRATKI PREGLED POVIJESTI PIKARSKOG ROMANA

2.1 POČETAK PIKARSKOG ROMANA U ŠPANJOLSKOJ

Pikarski roman započinje u Španjolskoj u 16.st. a naziva se "zlatnim vijekom" španjolske književnosti. Polovicom 16.st. točnije 1224.godine objavljen je roman *Lazarillo de Tormes* - prvi pikarski roman koji predstavlja reakciju na vitešku literaturu. Tek pedeset godina kasnije nakon, Mateo Aleman nastavlja taj žanr s romanom *Guzman de Alfarache*. Prva ženska pikara je *Picara Justina* 1605. a napisao ju je Francisco de Ubeda. Poznata djela su još roman *Celestinina kći* (1612.) Alfonsa Jeronima de Salas Barbadilla, zatim *Marcos de Obergon* (1618.) Vicenta Espinela. Posebno mjesto zaslužuje groteskni roman *Životopis lupeža (Buscon)* 1626. Queveda. Cervantes piše o paru pikara 1613. *Riconete i Cortadillo*, a pikarski elementi nalaze se i u njegovim drugim djelima. Važan roman je i roman nepoznatog autora 1646. godine pod nazivom *Život i delo Estebanilla Gonzalesa, čovjeka dobre volje, opisani od njega samoga*. Primjer suvremenog pikarskog romana *La familia de Pascual Duarte* 1942. - Pascual Duarte i njegovi zločini te *Camilla Josea Cele*.

2.2 FRANCUSKI PIKARSKI ROMAN

Alain Rene Lesage - *Priča o Gilu Blasu Santillanskom* 1715-1735. Smatra se remek djelom i po nekima njabolji pikarski roman.

Denise Diderot - *Fatalist Jacques i njegov gospodar* 1773. Primjer nove pikaresknosti nalazi se u romanu *Putovanje nakraj noći* 1932. Louis Ferdinanda Celinea u kojem je glavni lik ujedno i pripovjedač.

2.3 ENGLESKI PIKARSKI ROMAN

U Engleskoj termin pikarski ne odnosi se na književnu tehniku nego na žanr a to su romani Henryja Fieldinga *Joseph Andrew*, *Život Johnathana Wilda* i *Tom Jones*. Jedan od najzanimljivijih romana je *Hucklerbery Finn* Marka Twaina iz 1884. godine. Prvi pikarski roman u engleskoj književnosti je *Nesretni putnik (The Unfortunate Traveller)* Thomasa Nasha 1594.

2.4 PIKARSKI ROMAN U AMERIČKOJ KNJIŽEVNOSTI

Primjer suvremenosti u pikarskom romanu nalazi se u romanu *Tortilla Flat* 1935. Johna Steinbecka koji opisuje pikarsku družinu. Saul Below - *Pustolovine Augiea Marcha* 1953. Kao primjer suvremenog pikara. Roman *Na cesti* 1957. Jacka Kerouaca iz skupine pisaca koji su u beat generaciji - *on the road* pikareska. Oni vrše utjecaj kao i Keroucov roman na autore na hrvatskoj sceni.

2.5 PIKARSKI ROMAN U NJEMAČKOJ KNJIŽEVNOSTI

Thomas Mann objavljuje roman *Ispovijesti varalice Felixa Krulla* koji ostaje nedovršen a lik pikara je antigradčanin, glumac i pustolov. Günter Grass *Limeni konj* 1959. Heinrich Boll *Klaun* 1963.

2.6 PIKARSKI ROMAN U TALIJANSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Roman *Ragazzi di vita* 1955. - *Dječaci* Piera Paola Pasolinija koji je doživio veliki uspjeh ali i osudu talijanske vlade. Roman *Žari Paola* 1955. Vitaliana Brancatija koji govori o sicilijanskome besposličaru koji samo želi živjeti.

2.7 PIKARSKI ROMAN U ČEŠKOJ KNJIŽEVNOSTI

Prvi primjer pikarske tehnike u češkoj književnosti jest roman *Doživljaji dobrog vojnika Švejka* 1921 - 1923. Jaroslava Haška. Roman isto ostaje nedovršen. *Švejkovati* u češkome znači preživljavati a taj naziv se ustalio nakon što je djelo objavljeno.

2.8 PIKARSKI ROMAN U RUSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Autorski dvojac Ilija i Evgenij, djelovali su između 20 - tih i 30 - tih godina prošlog stoljeća. Napisali su dva satirična romana *Dvanaest stolica* 1928. i *Zlatno tele* 1931. Glavni lik obaju romana je autsajder Ostap Bender.

3 PIKARSKI ROMAN U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Kada se kreće od samog početka, od srednjovjekovne književnosti, može se reći da u tom razdoblju nema romana osim prijevoda, tek u razdoblju renesanse Petar Zoranić piše prvi originalni roman, pastoralni roman *Planine* a njime se uključuje u aktualna zbivanja na književnoj sceni. Hrvatska književnost je u to vrijeme podložna utjecaju talijanske književnosti. Jedinu blisku priču pikarskome žanru može se pronaći u određenim elementima pripovijesti Ivana Lovrića *Životopis Stanislava Sočivice* 1776. o pripovijedanjima bivšeg hajduka. Zatim osebujan lik Petrice Kerempuha kajkavskog pisca Jakoba Lovrenčića. U Hrvatskoj kulturi i tradiciji sada se mogu naći pojedinci koji po svojim karakteristikama veoma nalikuju likovima pikara. Jedan takav autentičan lik iz seoske sredine predstavlja Cvitan Mias u knjizi *Markovi kon(a)ci*. Srodan lik pikarima je i lik vojnika u hrvatskoj književnosti koji je veoma čest koji luta i ne može pronaći mjesta za sebe u svijetu (npr. istarska priča o vojniku Pripeti). Kada se govori o pravim počecima pikarskog romana u hrvatskoj književnosti on se javlja tek u 20. stoljeću i to prvim pikarskim romanom Vjekoslava Majera *Pepić u vremenu i prostoru* iz 1935. godine.

Romani koji su uslijedili nakon Majerovog Pepića na temu pikara:

- Slavko Batušić: *Argonauti - Pričanja siromašnih ljudi* 1936. O dvojici prijatelja Dominiku Vrabecu nezaposlenom činovniku i Martinu Maku nezaposlenom profesoru.

Marijan Mikac: *Doživljaji Morica Švarca u Hitlerovoj Njemačkoj* - satiričan roman iz 1937. koji se sastoji od dva dijela: 1. dio Morica Švarc u New Yorku i 2. dio Moric Švarc u Njemačkoj.

Ivan Raos: *Vječno žalosni smijeh* - autobiografska trilogija koja čine tri romana: *Vječno nasmijano nebo* 1957., *Žalosni gospin vrt* 1962. i *Smijeh izgubljenih djevojaka* 1965.

Ivan Raos: *Prosjaci i sinovi* 1971. koji govori o doživljajima iz života pikara/prosjaka Kikaša, njegova unuka Matana Potrke te sina Matana Drugog.

Ivo Brešan: *Ptice nebeske* 1990. gdje pratimo život dvojice pikara Motke i Gica.

Ivo Brešan: *Ispovijesti nekarakternog čovjeka* 1996. napisan u 1. licu a glavni lik je Fabricije Viskov.

Ivo Hühn: *Pustolovine Sebastijana Pikulice* 1982./1998.

• Romani koje su napisali suvremeni pisci na temelju moderne američke *on the road* pikareske:

Antun Šoljan: *Izdajice* 1961.

Antun Šoljan: *Kratki izlet* 1965.

Antun Šoljan: *Drugi ljudi na mjesecu* 1978.

Goran Tribuson: *Polagana predaja* 1984.

4 PET PUČKOŠKOLSKIH ZADAĆA

Na veoma zanimljiv način Raos počinje svoju kroniku djetinjstva u romanu *Vječno nasmijano nebo* i to sa *pet pučkoškolskih zadaća* odnosno nepismenih i simpatičnih sastava što ih je napisao mali Raos opisujući svoj zavičaj pa odmah tako je određen *locus* (Medov Dolac), likove koji okružuju malog Raosa a to su majka, otac, dida, baba i prijatelji. Osim teme, *locusa* i likova, važna je i kompozicija jer stil tih sastavaka i uopće cijelog romana upućuje na izbor infantilnog pripovjedača koji pripovijeda u liku dječaka Ivana Raosa u prvome licu, on je glavni lik neprestano u gibanju, u samom događaju koji opisuje, komentira i duboko emotivno proživljava u isti mah⁵, a to se može vidjeti upravo na početku iz spomenutih sastavaka:

MOJA BAKA

(...) unase kaže baba ito jemuški. Jaiman dvi babe jedna je baba domuša toje oddida Buje. Ona je puno debele kažu dabise naša crkva triput unjoj okrenula (...)

Svaki taj sastav nosi naziv koga on opisuje: *Moje selo, Moj otac, Moja majka, Moj did, Moja baka i Moj prvi doživljaj*. Odmah na početku Raos uvodi u dječji svijet dajući infantilnog pripovjedača i upravo taj dječji način razmišljanja, dječja logika i način izražavanja je ključan za Raosovo djelo jer na taj način proizlazi humorističnost i prirodnost govora i opisa onoga što se čita. Na taj način on uvlači u priču, u zbilju samoga svijeta romana. Ovo djelo je autobiografsko i puno se može naći detalja iz Raosova života, sve ono što je utjecalo na njega, majka, otac i okolina, svijet odraslih na koji se Raos ugledao.

Zatim počinje prvo poglavlje *Stara popova kuhinja, narečena kužina* koja je kao i sva poglavlja naslovljena a upravo te epizode čine cjelinu romana. U toj linearnoj

⁵ I.Raos, *Vječno nasmijano nebo*, Vinkovci, Riječ, 1997. Str.10

romanesknoj kompoziciji, gdje je svako zasebno naslovljeno poglavlje jedna fabulativno zatvorena novelistička mikrocjelina (u izvornom značenju riječi - novela kao događaj), moguće je identificirati kronološki protok vremena radnje romana, kojega i sam pisac podnaslovljava kronikom.⁶ U prvome poglavlju saznaje se o njegovom prvom sjećanju kada je imao tri godine, dok se kasnije kroz radnju koja se odvija, mali Raos raste, pa već u nekoliko poglavlja ispred ima četiri i pol godine, a na kraju odlazi u sjemenište. Te pripovjedački i fabulativno zaokružene epizode su zapravo Raosova sjećanja koja se nižu kao sastavci iz predgovora.

Jedna od ključnih epizoda u romanu jest *Šareni kamenčići* gdje se vidi taj način dječjeg razmišljanja i gledanja na svijet kao na veliku igru sa bezbroj mogućnosti, neograničenosti radosti i smijeha pa čak i u siromaštvu koje nije prepreka.

I tako je svijet velika, velika hrpa šarenih kamenčića. Pošten je čovjek samo zato tu, da iznalazi i prebire te kamenčiće, da se igra, igra.... Ideš tako, ideš, a ono krasan šareni kamenčić...ljepo ga strpaš u džep, pa opet ideš...⁷

Šareni kamenčići predstavljaju nove izazove, poznanstva i kušnje na što se gleda vrlo pozitivno, kao na igru koju treba igrati radostan, a svijet je pun takvih kamenčića:

(...) nema nijednog grma u kojem se ne bi našlo nešto novo i neviđeno, nijednog kamena koji se ne bi razlikovao od svega kamenja i svega što si vidio.⁸

Raos je uspio oblikovati šarmantni i infantilni govorni diskurs maloga dječaka. Kroz dječakov rakurs, kroz tu hinjenu naivnost u pripovijedanju upoznaje se cijeli medovdolački mikrokozmos - ozbiljnoga oca Petra, lako raspaljivu majku, veseloga dida Buju, popa Viculina, tetke, učitelje, malu Mariju, ćoravu babu Katu... To su likovi kojima kroz *dječja usta pisac tako plastično i živo opisuje naravi, bez uljepšavanja i dodavanja*.⁹

⁶ A. Lederer, Ivan Raos, Meandar, 1998, 140.str.

⁷ I. Raos, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965,26.str.

⁸ I. Raos, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965,26.str.

⁹ I.Raos, Vječno nasmijano nebo, Vinkovci, Riječ, 1997. Str.10.-11.

5 ROMAN LIKA ILI ROMAN PROSTORA

Za roman *Vječno nasmijano nebo* reći će se odmah da je to roman lika zbog autobiografskih podataka i portreta Raosa kao dječaka koji odrasta i to odrastanje prati se od njegovih najmanjih nogu. *Ali ovaj roman je i roman prostora, prostora Imotske krajine koji je njegova oskudna književna tema - kroz pripovijedanje svojih doživljaja junak neposredno opisuje i krajolike, mentalitet, socijalne, društvene i običajne karakteristike života u njoj.*¹⁰ A to je više od svega zastupljeno u romanu jer Raos kroz svoje odrastanje uvijek je stopljen s okolinom, i običajima, posebno sa pejzažom i ljudima. Siromaštvo se stalno javlja kao jedan od elemenata Raosova života i njegova odrastanja iz čega možemo dobiti pravu socijalnu sliku Imotske krajine gdje i mali Raos sve mjeri količinom mesa u *manistri*, čudi se svjetlima grada, valovima na moru, ali njegovo djetinjstvo će ipak proći sretno unatoč tom siromaštvu. U drugom romanu *Žalosni Gospin vrt*, prati se odrastanje Raosa, ali i njegov duhovni i mentalni rast. Osim opisa mjesta, autobiografskih podataka i odrastanja glavnoga lika može se iz njegovih unutarnjih stanja i razmišljanja doći do zaključka da mali Raos više nije dijete. Siromaštvo ga izdvaja od ostalih sjemeništara, oni mu se neprestano rugaju, a on svakodnevno podnosi njihove uvrede. Čitatelji kao sudionici prate njegov rast a to se vidi iz situacija kada on razmišlja kao odrastao čovjek:

Kad bi on znao, da mi se uvijek rugaju kao što su mi se danas narugali, ne bi nikada skinuo ruku s mogega tjemena, nego bi ostao uvijek uza me i plakao sa mnom, a ja bih ljubio njegovu mekanu, mekanu ruku... Ali ne, ne! Ništa mu neću reći. Neka misli, da je to danas bilo samo slučajno.¹²

On je snalažljiv i domišljat, postaje odrastao; od uplašenoga dječaka do snalažljivog i lukavog dječaka koji zastrašuje prvaše tako podižući svoj ego.

Raos je vrsni glumac svoje biografije. On umije svirati po najintimnijim strunama vlastita bića. Ponekad i blefiranje i obmanjivanje njemu leži u krvi kao prirodna funkcija uobličavanja književne iluzije stvarnosti. Znade neusiljeno i duhovito pripovijedati, i da ono što je nevjerovatno učini vjerojatnijim. Time se objašnjava i njegova lakoća realističkog fabuliranja, sočnost pripovijedanja s naglašenom crtom

¹⁰ A. Lederer, Ivan Raos, Meandar, 1998, 141.str.

¹¹ Isto, str. 141.

¹² I. Raos, *Žalosni Gospin vrt*, Zagreb, 1984. Str.51

*humora, maštovitost i čista senzibilnost s treptavim odjecima njegove nemirne svijesti.*¹³

U posljednjem dijelu *Smijeh izgubljenih djevojaka*, kao što je rečeno, nalaze se zanimljivi dokumentaristički opisi života najnižeg društvenog sloja u predratnom Splitu. Opisivao je plastično likove prostitutki, prosjaka, boema, švercera te nam zorno opisao slike Splita iz sasvim druge perspektive nego je to činio njegov prijatelj Petar Meštrović, unuk Ivana Meštrovića. To se može najbolje vidjeti iz sljedećeg citata:

To je dakle, onaj čarobni Split koji ja ne poznajem, Split umjetnosti, vlasti i novca, sitosti, sigurnosti i nebrige, grad koji tek kroz maglu nazire ovaj moj grad piljarica, uličarka, kartaša, pijanih subotnjaka, ložača i obalnih radnika, prosjakinja i islužanih čuvarica javnih zahoda, ovaj truli grad u kojemu izgladnjeli mekušci plaze po gnjilim drvenim stepenicama i crvotočnim gredama, guše se i truju zgusnutim zrakom prezasićenim vlagom i reskim vonjem gljivica što se bestidno množe po unutrašnjim stijenama, tom istinskom licu lažno patiniranog naličja stoljetnih pročelja, lijepih samo pjesnicima i dokonim turistima.¹⁴

Raos u nekoliko poglavlja opisuje grad Split uspoređujući ga upravo sa Splitom kako ga opisuju bogati pjesnici, što ukazuje u kojoj su suprotnosti te se daje saznanje o tome da to ovisi tko potječe iz koje društvene ljestvice. U čitavome romanu nižu se autentični opisi mjesta, pogotovo grada Splita. Na početku knjige nacrtana je karta Splita, odnosno centar Splita gdje se kreće glavni junak. Karta prikazuje mjesta na koja zalazi Raos, gdje se nalaze prostitutke, pučka kuhinja, gimnazija, hotel Ljubljana, tuberkulozna Anka i sva druga mjesta u Splitu poput zvonika i katedrale sv. Duje, Dioklecijanove palače i itd. Raos dosta često daje izvrsne opise eksterijera poput nadolazećeg nevremena i opis interijera svoje sobice koja je puna stjenica. Takav ambijentalizam može se često pronaći u kojem Raos odlično stapa opise eksterijera i interijera sa stanjima svoga duha.

Tako stojim iza zida, iza osamljena čempresa i gledam njih koji nisu sami, ili mi se bar tako čini. Uza me teče prašnjava cesta i tuđi, sasvim tuđi koraci po njoj.¹⁵

¹³ Umjetnička percepcija i stvarnost u romanu *Žalosni Gospin vrt*, N. Mihanović, 2005. Str. 182

¹⁴ I. Raos, *Vječno žalosni smijeh*, str. 703.

¹⁵ I. Raos, *SID*, str. 7

Tako da se može reći kao je ovo roman prostora ali i roman lika, u kojemu ima i puno plastičnih opisa njegovih poznanika, prostitutki a i slučajnih prolaznika. Jedan od boljih opisa jest opis Gigija:

Povero Gigi...U neopranoj košulji, poderanoj jaketi i u cipelama bez potplata. S dva para ženskih čarapa i s dvije kravate u preprodavačkom džepu. A sam nema ni čarapa ni kravate. Povero i caro Gigi...¹⁶

6 LIRSKA NOTA I HUMOR

Dvije su provodne niti koje bitno obilježavaju duh i atmosferu romana - to je uvijek prisutna lirska nota i humor - *koje su složene u kontrapunktalnom nizanju scena, kad se izmjenjuju scherzo rustikalne šale i lirski konfesionalni pastel, a što tek u cjelini daju onaj bitni Raosov doživljaj vječno nasmijanog neba djetinjstva.*¹⁷

Te "niti" se provlače kroz čitav roman u *Vječno nasmijano nebo* i međusobno se isprepliću. Ima dakle, nježni, lirski opisi krajolika i pejzaža:

Sunce polagano zalazi za Mali Gradac i zaobljena se sjena vrhunca približava djedovoj kući. Lužina je već utonula u noć....Zimsko je sunce rumeno, rumeno satima i danima, kao vino, kao krv, kao zlato.Sunce je zašlo, sunce je umrlo. Ono nije zaspalo, ono je umrlo za čitavu dugu i beskrajnu zimsku noć...¹⁸

Omiljeni lajt - motiv u Raosovoj literaturi je svakako kiša koja uvijek uzburkava i uznemiruje njegovu dušu:

A opet nema ništa ljepše od kiše.Nema ništa ljepše nego gacati po mlakama i lokvama, po rijetkom, žitkom blatu i nadojenoj travi. ...Miriše po koži, po opancima, po brabonjcima, po ovčjim i goveđim papcima i sama po sebi. Čovjek se snuždi i gotovo zaplače kad raspucaju oblaci, razgali se beskrajno modro nebo, i sunce ispije svu tu mirisavost po kojoj smo bez oka i uha prepoznavali stvari¹⁹

U prvom dijelu knjige zamijećeno je koliko njega kao dijete kiša uveseljava, dok kiša za njega u drugom dijelu knjige *Žalosni Gospin vrt* sada predstavlja nešto sasvim drukčije nego prije:

¹⁶ I.Raos,Smijeh izgubljenih djevojaka, str.139.

¹⁷ Isto, str. 142.

¹⁸ I. Raos, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965, str. 60.-61.

¹⁹ Isto, str. 70.-71.

Vani je kiša, sitna kiša i tjeskoba. I ta sitna kiša čitavu noć pucketa po na staklima i sa svojim bezbrojnim nogama tapka dolje po dvorištu časnih sestara...²⁰

Isto tako kao što je u prvome dijelu knjige čisti ambijentalizam sa predivnim opisima prirode i uživanja u njezinim blagodatima, u drugom dijelu knjige nalazi se krajnja suprotnost. Atmosfera i opisi prije spavanja:

Sve je mrko, i obijeljeni zidovi mrki, i trideset i šest željeznih kreveta, kao trideset i šest jasala s kojih visi trideset i šest lanaca tišine. Dave, dave...i čovjek se ne smije osmjehnuti čovjeku....još malo i utrnut će bijelo svjetlo, a upaliti crveno, koje će sablasnim sjajem osvijetliti trideset i šest mrtvaca omotanih bijelim pokrivačem, mrtvaca koji dišu.²¹

Kao što je već navedeno, lirska nota i humor se isprepliću pa tako osim melankoličnih i sjetnih opisa pejzaža ima i niz humorističnih događaja primjerice kada kao trogodišnjak peče u popovoj kuhinji hostije, kada se on i mala Marija igraju goli u snijegu, epizoda o Luli pokojnog dida Ike, razgovor s biskupom Kvirinom, vrčina babe Kate, a najhumorističnija epizoda koju je izdvojena je epizoda kada u školi uče promjene sibilizaciju i palatalizaciju u *Učitelj je vjera i nevjera*. Mali Ivan ovako napiše domaću zadaću pridržavajući se pravila što ih je naučio profesor:

(...) osim kokosi sve domaće zivotinje imaju četiri nože, a kokosi dvije nože.....One imaju nože i papče, ali nemaju ruče....kože mečeću, bici riku, a krave muku.²²

Humorističnost proizlazi iz dječje perspektive i dječje logike gledanja na stvari i donošenja zaključaka, a to se prepoznaje dok se iščitava djelo npr. onda kad se Raos svađa s majkom oko valova, ili već spomenuta anegdota o školi i domaćoj zadaći, zgoda sa puškom, o tome kako ne može postojati neki drugi Raos u epizodi *Biti ili ne biti*, kako Cigani govore talijanskim jezikom jer ih on ne razumije, zatim ne vjeruje da postoje crni i žuti ljudi jer Bog može biti samo bijel kao on, a izdvojit ću anegdotu o ušima:

Zatim je govorio kako moramo prati uši, rezati nokte i kako nas majke moraju čistiti od gamadi. Kao da i uši nisu božja stvorenja. Ako ih je Bog stvorio, znao je

²⁰ I. Raos, *Žalosni Gospin vrt*, Zagreb, 1984. Str.32

²¹ I. Raos, *Žalosni Gospin vrt*, Zagreb, 1984. str.31

²² Isto, str.183.

zašto ih je stvorio: Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe! A tko nam je bliži od ušiju naših!²³

U drugoj knjizi *Žalosni Gospin vrt* također zadržava tu humorističnost koja je isprepletena dječakovom domišljatošću u raznim prilikama i situacijama. To je jedna od onih kada na dan laži i podvala Don Stipi sprema "spačku".

Ili kada se nikako ne slaže sa profesorima:

(...) samo kad bi čovjek mogao naučiti sve ono što od njega zahtijevaju. Ali kad bi čovjek sve znao, onda ne bi bio čovjek, nego Bog. I ja sam se odmah na početku složio s pokojnim Sokratom "Znam da ništa ne znam". Samo se profesori nisu složili sa mnom- ali to je tek sitna razlika u mišljenju.²⁴

Kao i u prethodne dvije knjige, u *Smijehu izgubljenih djevojaka* nalazi se puno lirskih opisa koji se isprepliću sa raznim emocijama glavnoga lika. Te emocije su u opreci sa prijašnjim stanjima Raosa kada je bio mali i drukčije doživljavao svijet oko sebe. Sada se upoznaje Raosa kao odrasloga čovjeka koji se suočava sa realnim svijetom:

Bilo je jugo. Sivo, tmurno, uhranjeno, napojeno, nadojeno, masno, tusto, gusto i teško, tlačeće jugo. Upravo osjećaš kako te pritiska, kako te steže, kako te mrvi...Kad je jugo, kad je tuga golema, kad je izgubljenost u ništavnosti i bijedi, treba otrčati u samoću...Sve je vjetar, teški, metalnomodri vjetar što te i u zaklonu prska škropilom mora i šačicama pijeska. Osjećam kako se pješćana zrna bolno zabijaju u moje lice i opet mislim na ruke svoga oca...²⁵

Iako glavni junak prolazi teško razdoblje, on ostaje vedroga duha, pomalo ciničan ali njegov glavni alat za bijeg od realnosti jest njegov humor i domišljatost što ga uvijek izbavi iz raznih situacija poput zgrade kada muca na satu grčkoga, te kada ide u kino sa lijepom sudoperkom i uvjeri svih da mu je to djevojka. Istaknuta je zгода o ratu na satu prof. Andreisa sa papirnatim avionima, te smiješna situacija u maškarama kada pipka žene tobože prerusene u muškarce i kada prurušen u ženu dolazi do pijanoga profesora te s njime dogovara spoj. Jedno poglavlje je veoma zanimljivo i zabavno jer se čitavo poglavlje rimuje. To poglavlje jest *Piše ti Ikica ujak*.

²³ Isto str. 112.

²⁴ I. Raos, *Žalosni Gospin vrt*, Zagreb, 1984. Str.29

²⁵ I.Raos, *SID*, str.68-69

Jednako smiješno i duhovito jest kada dječaci dobacuju "riječi pametne i duhovite" na ulici:

-Šinjorina, vuče vam se peta za nogom.
-Kome ste ukrali te dvije kruške ili možda jabuke?
-Drugi put ih skrijte u torbu, a ne pod bluzu.²⁶

7 USMENA TRADICIJA

Lakrdija čorbe ne začinja,
već debelo meso ovinovina.
Može dobro i jalova ovca,
kojano je iz Medova Doca,
koja pase drače koviljače;
slađe joj je meso od pogače.²⁷

Veoma je važna i sljedeća činjenica, a to je da trilogija *Vječno žalosni smijeh* obiluje jednostavnim usmenoknjiževnim oblicima kao što su poslovice, doskočice, uzrečice, zagonetke, pitalice i pjesmama usmene književnosti.

To je važan podatak jer u Imotskoj krajini *usmena književnost dio je ne samo folklorno - ritualnog, nego i svakodnevnog, prirodnog načina komunikacije, pa nema događaja koji se ovdje neće opjevati u bezbroj varijanti, od šire deseteračke guslarske verzije do rugalice ili komentara u distihu gange.*²⁸

Raos je odrastao u takvoj okolini pa često upotrebljava razne poslovice i uzrečice koje postaju dio njegova prepoznatljiva govora, a i poskočica: *To se zna!* koja je još jedan dokaz na koji način funkcionira dječja logika, a to je da je sve onako kako se čini i da tu nema dvojbe i sve se zna, ništa nije nepoznato i to tako mora biti. Mali Raos time oponaša odrasle, prihvaća odrasli svijet i kod svoje zajednice, on je kao i druga djeca prihvaćen kao odrastao i tako se s njime i postupa.

Mali Raos i sam kaže kako mu je baka govorila:

²⁶ I.Raos, SID, str.18.

²⁷ I. Raos, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965, str. 17.

²⁸ A. Lederer, Ivan Raos, Meandar, 1998, 147.str.

Baba opet kaže kako na svijetu nema ništa ljepše ni mudrije od poslovice. Ona ih često upotrebljava, a i ja uz nju.Ako hoćeš nešto kratko i pametno reći, onda ne govori ništa, nego samo ošini poslovicu.....Kratka pamet, dug život. To se zna.²⁹

Neka poglavlja u romanu su posvećena pjevačima u obitelji *Pjesmi strica Mike* i *Dida Buje pripovijest*. Raos je svu tu živu usmenu tradiciju na svoj majstorski način, inkorporirao u svoj književni izraz, obilježivši time intonaciju svoje rečenice, posebice zvučne u lapidarnim i duhovitim dijaloškim govornim situacijama.³⁰

Zanimljivo je kada se govori o usmenoj tradiciji i tradiciji općenito da se u epizodama redovito opisuju najznačajniji događaji za seosku zajednicu - crkveni praznici, a to je Cvjetnica, Veliki Petak, Mrtvi dan, Božić..., ali i rituali npr. kao misa, procesija, krizma, maškare i slično.

Bože moj, kako su svi zgodno obučeni. Sve same samcate suknene hlače, sastavljene od stotinu i jedne krpe, sve žene u suknenim brnjicama raščešljanim do bedara, pa dronjci vijore oko njih da je milina. Na obrazima im nekakve šuplje krpetine, na glavi raskrojene šubare, crijepnje i noćne posude, da ne kažem vrčine (...)³¹

U sva tri romana ima usmene tradicije pa tako i u *Žalosnom Gospinom vrtu* nalaze se razne poslovice, doskočice, zagonetke...

Jedino što je Raosić zadržao jest poštapalica *To se zna!* a sada često ponavlja i koristi rečenicu *Takvo nešto, takvo nešto...*

Malom Raosu, poslovice koje koriste u sjemeništu mu nisu jasne te se rado prisjeća svojih iz Medova Doca: *Trla baba dlan, da joj prođe dlan, Lako je tuđim gloginje mlatiti, Nestalo vragu posla, pa materi prkno liže.*

U posljednjoj knjizi *Smijeh izgubljenih djevojaka*, nalaze se malo manje djetinje poslovice i doskočice poput one Kaliguline:

O zašto narod nema jedne glave, da jednim mahom Cezar mu je srubi!

²⁹ I. Raos, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965, str. 22.

³⁰ A. Lederer, Ivan Raos, Meandar, 1998, 149. str.

³¹ I. Raos, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965, str. 66.

Zatim razne pjesme poput "Cajke":

Mislio sam da je život
dve tri čaše vina,
vrisak žene sa kolena
i jecaji violina.

Jedno poglavlje čini odlazak u splitske maškare te običaji vezani uz to. Iako se osjeća u zraku nadolazak rata, svi se pokušavaju opustiti u ludoj noći.

Splitske lude maškare smo mi,
Di dojdemo poludidu van svi (...)

Izravna usmenost je glavno obilježje u romanu *Vječno nasmijano nebo*, a to je zapazio i povjesničar književnosti Ivo Frangeš te daje poveznicu s *prozom u trapericama* čiji je model objasnio Aleksandar Flaker, a za jeans - prozu je bitna pojava približavanja pripovjedača usmenom spontanom govoru, koje se ostvaruje tako što se stilističkim sredstvima nastoji stvoriti iluzija usmenoga pripovijedanja - dakle stilizacijom, što kao postupak na sebe najčešće ne ukazuje, a svrha joj je postizanje autentičnosti i spontanosti.³²

Razlika u Flakerovoj teoriji može se na nekin način dovesti u vezu sa Raosovim načinom usmenog pripovijedanja i korištenje sredstava iz usmene tradicije, ali razlika je u tome što Raos koristi materijal i crpi nadahnuće iz stvarnoga života, prepričava već doživljeno, *ne mora koristiti postupak stilizacije da bi postigao autentičnost i spontanost jer njegov jezik i stil je prirodno spontan. Ili kako je to navela Ana Lederer da je pričanje oblik društvene aktivnosti, odnosno situacija iz svakodnevice u kojoj govornik slušatelju priča o nekom osobnom doživljaju, detaljno se upuštajući u ponavljanje ili čak ponovno proživljavanje doživljaja iz prošlosti; kazivač prenosi slušatelju neko svoje iskustvo, jer stvarni je život vrelo događaja u svojoj nepredvidivosti, a te kazivačke situacije iz svakodnevice prepoznaju se dakle, kao bitne upravo za Raosov način novelističkoga pripovijedanja.*³³

Još se treba osvrnuti na jezik kojim je djelo pisano, a to je svakako jezik njegova zavičaja - izvorna ikavica. *Raos kao izuzetan pisac posjeduje širok intelektualistički, konverzacioni dijalog, uopće da vlada jezikom i njegovim stilskim i misaonim*

³² 3) Flaker Aleksandar, Pranjic Krunoslav, Hrvatska književnost u evropskom kontekstu, Liber, Zagreb, 1978.

³³ A. Lederer, Ivan Raos, Meandar, 1998, 50.str.

obratima.jezik ove kronike....čisti narodni govor ikavaca, ali i stvaralačko tumačenje ijekavskoga narječja, kraja narodnih pjesama i tradicionalnog folkloru.³⁴

8 NIKADA VIŠE

Prvi roman *Vječno nasmijano nebo* završava s epizodom *Nikada više* što dosta podsjeća na sintagmu *nevermore* E.A. Poea zbog ponavljanja sintagme *nikad više*. Zadnja epizoda je tugaljiva zbog rastanka sa ljudima i krajem, a ponajviše i rastanka sa svojim djetinjstvom i zbog toga i ponavlja da nikada više:

(...) ni škole, ni učitelja, ni ratova u Dračevoj ulici, nikada više ovaca ni čobana, nikada više našega sunca, ni oblaka od perja.....nikada više djevojaka crnih i nasmijanih u kamenju....nikad više, nikad više (....)³⁵

To je pozdrav jer je svijestan da više nikada neće proživjeti svoje djetinjstvo jer nakon razgovora s ocem shvaća da napušta sebe kao dijete i odlazi kao čovjek u svijet. On je sada odrastao, i tako se mora i ponašati, ali on još nije dovoljno odrastao i to se osjeća u njegovoj duši koja se oprašta s zavičajem.

9 EROTIZAM

Jedan od bitnih elemenata na koji se treba osvrnuti jest svakako pojam erotizma odnosno tjelesnosti koja se prožima kroz većinu romana *Žalosni Gospin vrt*. Kako Raos odrasta tako učestalo počinje maštati o djevojkama sve dok to ne postane opsesija. On ne može ukrotiti svoj temperament i strast, on je slobodnoga duha i u tim mučnim protuslovljima između njegova temperamenta i nametnuta odgoja nastajao je njegov neukrotivi nemir i nestrpljenje za slobodom...

On je osoba sa s dvije iskonske naravi i dvije duše: jedna, koja ga je u Gospinom vrtu kao i Gospina dječaka nastojala privući k Bogu, i druga, koja ga je prisiljavala da se kotrlja u putenost i neobuzdanost...on nikada nije postigao jedinstvo svoje naravi.

³⁴ Djetinjstvo, kiše i konjanici-Varijacije uz Raosovo književno djelo, Zagreb, 1959. str. 1139-1140

³⁵ A. Lederer, Ivan Raos, Meandar, 1998, str.241.

*Osobna tajna libida i snažna senzualnost postajali su odraz njegova unutarnjeg konflikta.*³⁶

Pa tako često Raos sanjari o grudima djevojaka, zaljubljuje se u nekoliko njih i ne može se kontrolirati kada ugleda djevojku jer odmah počinje razmišljati o njezinoj svilenoj puti. U knjižnici pronalazi knjižicu sa erotskim pjesmama. On je svjestan da je to grijeh ali nikako ne može protiv svoje strasti. On u jednom dijelu knjige *priča sa zidovima*. Zidovi ga kore nakon što se vraća sa ljetnih praznika u sjemenište, a zaljubljen je u Slavicu i izgubljen ali pokušava sebe obuzdati da ne misli o Slavici i njezinom laktu. Zatim je veoma neobičan razgovor s vragom koji je prikazan kao dijalog kojeg on izmišlja i stvara ga u glavi. U drugom razgovoru sa vragom uvlači se strah u njega da neće postati pop. I to se ostvaruje kada Raos odlazi u kino s učiteljicom Marom gledati tada zabranjenoga Zolu. Zbog toga biva izbačen iz sjemeništa. Zatim dolazi epizoda s Ninočkom zbog koje popušta svojoj slabosti, ona ga zavodi. Raos osjeća golemi stid pred ocem koji ga šaljem s posljednjim novcem u Šibenik kako bi mogao nešto napraviti od sebe. On sve više posustaje i udaljava se od svoga zvanja. Jako ga privlače žene. Nakon toga dolazi epizoda *Ljubav popa i koludrice*. On saznaje da ga njegova koludrica vara te ostaje jako povrijeđen. Upisuje se u splitsku gimnaziju iako je primljen u šibensko sjemenište. Na kraju odustaje od svega i sa 30 zadnjih dinara hoda *ghettom*, traži tješiteljicu. Susreće bolesnu Anku sa sušicom s kojom gubi svoju nevinost. Tada slomljeni dječak postaje muškarac. Tako završava druga knjiga.

Najviše erotizma nalazi se u posljednjoj knjizi *Smijeh izgubljenih djevojaka*. Raos je opsjednut ženskim tijelom i oblinama ali isto tako i razočaran u ženski rod:

(...) kao da ne znam da se u njih sam đavao nastanio, ne znaju ti žene patiti i uzvišene osjećaje njegovati. Nijedna se nije uz zidove verala da me u lakat poljubi, a ja bogami, jesam, pa ništa...I pisma sam pisao, a ona ih slala drugome. A one mrtvo hladne. Ne daju, kučke jedne!³⁷

Raos sa svojim vršnjacima često komentira i dobacuje drugim djevojkama na ulici razne duhovite rečenice. Na maškarama je kao i svi ostali lagano opijen od alkohola, te u uličici susreće djevojku s kojom se strastveno poljubi, opisujući detaljno njezino tijelo ali tek na kraju shvati da je to Mravinka. Zatim epizoda s prostitutkom koja ga odvodi u sobu, te ga ona od dragosti nagradi, a kasnije je otprati kući opijen od

³⁶ Umjetnička percepcija i stvarnost u romanu *Žalosni Gospin vrt*, N.Mihanović, 2005. Str.179

³⁷ I.Raos, *SID*, str.25

nježnosti. Raos često spominje uličarke te ih uzvisuje govoreći da ima i poštenih kurvi te da jedino one vrijede. On suosjeća sa njima i njihovim teškim životnim putem kojeg su odabrale da bi mogle preživjeti. On u svakome čovjeku pronalazi ljepotu, dostojanstvo...Raos je zaljubljive prirode te svaku prostitutku "pretvara" u djevicu kojoj će osvojiti srce.

10 KARAKTERISTIKE PIKARSKOG ROMANA U TRILOGIJI VJEČNO ŽALOSNI SMIJEH

Kao što je već spomenuto na početku, u ovome će se poglavlju obratiti pozornost na pikarske elemente koji se pojavljuju u prvom romanu Raosove trilogije koji možda na prvi tren nisu uočljivi, ali veoma su bitni jer trilogija *Vječno žalosni smijeh* čini pikarski roman i to zajedno sa prvim romanom *Vječno nasmijano nebo*.

10.1 Karakteristike pikarskog romana u romanu *Vječno nasmijano nebo*

Prateći život malog Raosa što je uočila i Mirna Brkić u svojoj knjizi *Mudraci iza maske smijeha*, vide se velike sličnosti sa životom Lazarilla de Tormesa čiji je život vječna borba za голу egzistenciju. *Raos živi u velikom siromaštvu no to njega ne čini žalosnim. Iako Raosić blagostanje mjeri količinom mesa u manistri, materijalno je zapravo sporedno u njegovu životu. Bitan je osjećaj slobode, nesputanosti i da imaš nekoga tko te voli i koga voliš.*³⁸ On možda nije tipični pikar, ali ima velike sličnosti među njima. Mali je Raos dio vitalnog i žilavog naroda, koji na sve nedaće odgovara smiješkom i prkosom, pretvarajući ono negativno u pozitivno:

Za odmora izvadiš onaj komadić kruha i razlomiš na dvoje. Veći ulomak ostaje što je i bio, a manji imentuješ pršutom, i tako se gospodski častiš svaki dan, osim petka – to se zna. Petkom onaj manji komadić okrstiš ribom, pa opet dobro. Ne griješiš, a ljudski jedeš. Nije to moj izum. Tako svi rade, a bogme i stariji ljudi.³⁹

Ovaj roman pripovijeda dječak Raos u 1. licu što je jedna od karakteristika pikarskog romana, a događaji se redaju kronološki i to odvojeni u naslovljenim poglavljima. Mali Raos aktivni je sudionik svih događaja u djelu i oko njega se vrti sva

³⁸ Brkić, Mirna, *Mudraci iza maske smijeha*, Synopsis, Zagreb-Sarajevo, 2010. Str.121

³⁹ I. Raos, *Vječno žalosni smijeh*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965, str. 159

radnja, on potiče radnju. *Kao i u većini pikarskih romana lik pikara je dominantan kao što je dominantan Raosić. On je inteligentan, snalažljiv, samouvjeren, nikog se ne boji, lako upija životne lekcije i vrlo je elokventan.*⁴⁰

Mali Raos kao i ostali pikari usvaja životne vještine kako bi preživio u okrutnom svijetu. Najviše se zna ophoditi sa ljudima, zna kako oni funkcioniraju te svijesno manipulira njima:

Čim sretnoš čovjeka, odmah ga upitaj za nekoga od njegovih. Tako se najlakše zbližiš. Jer ako ti poznaš nekakva njegova rođaka, to je gotovo isto kao da i njega poznaš. Jabuka ne pada daleko od stabla.⁴¹

Iako svi pikarosi potječu iz disfunkcionalnih obitelji ili napuštaju svoju obitelj, mali Raos svoje djetinjstvo živi s roditeljima i to veoma sretno, jako je za njih vezan. Može se jedino vidjeti iz odnosa oca i sina da postoji neka distanca između njih, a to je zbog patrijahnog odgoja. Raos tek na kraju knjige napušta svoj dom i odlazi u samostan gdje se mora brinuti i snalaziti sam za sebe u samoći. Otac mu daje naputak i šalje ga u svijet odraslih gdje se Raos mora pripremiti da sam preživljava i poput Lazarilla nosi maske poštenja, moralnosti koje u stvarnom svijetu postaju laž jer nas okružuje nešto sasvim drugo protiv čega će se boriti i Raosić kao i svi pikarosi.

10.2 Karakteristike pikarskog romana u romanu *Žalosni Gospin vrt*

U drugom dijelu trilogije *Žalosni Gospin vrt*, Raosić odmah na početku postaje svjestan strogih odgojnih mjera, reda, rada i discipline. Iako na početku osjeća strah od "starijih perfekta" i ne snalazi se u novom okruženju, često pribjegava sanjarenju kao utočištu za svojom slobodom koju je imao na selu. Tu se svakako osjeća da Raos nikako se ne snalazi u ulozi sjemeništara, on ide protiv svoje prirode. Njegov duh je slobodan a neukrotivi temperament često će se sukobljavati s drugima pogotovo sa "starijim perfektom". On je slobodan i u svojim mislim često se prisjeća svog sretnog djetinjstva na selu ali isto tako zna da ako se vrati da ga čeka težak život.

⁴⁰ Brkić, Mirna, Mudraci iza maske smijeha, Synopsis, Zagreb-Sarajevo, 2010. Str.117

⁴¹ I. Raos, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965, str. 50

Često se koristi kao i svi pravi pikarosi, svojom lukavošću i snalažljivosti. Tako zbog svoje lukavosti pobjeđuje u svađi sa malim Drvišem govoreći kako je August Šenoa bio rođak njegove bake, odnosno da je Šenoa njegov stric. Zbog toga su mu se svi divili, više mu se nitko nije rugao zbog "cajganog odijela".

Bio je jako domišljat, kako je rekao za sebe "izumitelj", *Tesla na području duhovnih vježba*.⁴² Kada su trebali imati duhovne vježbe, odnosno tri dana šutnje, Raosić se dosjetio pošto je to bila velika muka za njega, da napravi jedan mali grijeh i otrči u ispovjedaonicu ispovjediti se kako bi mogao govoriti. I tako po tri puta dnevno. Uvijek je našao načina da postane "važna ličnost" te da se osjeća dijelom kolektiva. Tako je jednom napravio "križaljku" sa predmetnim satima i počeo križati koliko mu je kojeg predmeta ostalo do kraja školske godine. Svi su ga stalno zapitkivali i dolazili do njega, zavirivali u njegovu križaljku.

I vidim, kad se o križaljci radi, da ih ne smeta ni moja kapa, ni moje cajgano odijelo, ni semideponentne hlače. Sad mi se uopće ne rugaju, a da se i rugaju, ne bi me ni izdaleka boljelo kao na početku- čovjek navikne, kao magare na batine. I u tom ti je sve!⁴³

Mali Raos je jako zabavan i duhovit. Opet pomoću svoje lukavosti dobije ono što želi, kada svog profesora likovnog natjera da mu nacrti ružu i oboji cijeli rad, nadmudruje profesora iz fizike te kada sam sebe postavi za knjižničara.

Jedan od najlukavijih načina kako da se domogne hrane jest kada dolazi u kuhinju kod časnih sestara. Najprije im pomaže guliti krumpir a zatim ih uči latinski jezik. One njemu zauzvrat daju hrane iz lonaca, i to svakojake hrane.

10.3 Karakteristike pikarskog romana u romanu *Smijeh izgubljenih djevojaka*

U romanu *Smijeh izgubljenih djevojaka* može se pronaći najviše karakteristika pikarskog romana. Kao i u ostalim romanima nalazi se lik pikara koji pripovijeda u 1. licu koji je ujedno i glavni lik te roman obiluje autobiografskim podacima. Siromaštvo kao jedan od glavnih elemenata koje se osjeti odmah na početku djela kada se opisuje rat te napadnuti gradovi Beograd, Zadar i Split koji su u ruševinama. Osim Raosa nalaze se opisi pravih pikara poput Jozara i Gigija te nekih momaka koji

⁴² Žalosni Gospin vrt, I.Raos, Zagreb, 1984. Str.66

⁴³ Žalosni Gospin vrt, I.Raos, Zagreb, 1984. Str.70

pronalaze mogućnost zarade prodavajući upaljače, kavu, papiriće za cigarete iz Zadra i Lastova. Raos se i sam snalazi u tako teškoj situaciji. Jede u pučkoj kuhinji sa bonovima od Crvenog križa te se tako snalazi za hranu. Poučava debelog bogatog sina vlasnika tvornice te tako zarađuje novac. Raos upoznaje sve društvene slojeve tako da roman ima panoramski pregled društva. Dosta spominje Prijatelja koji je bio sinovac Ivana Meštrovića, a radio je sve suprotno od njega. Mjesto gdje su se svi okupljali bila je Miškova krčma koja je bila izvorište informacija. Raos gubi vjeru u Boga kada vidi na cesti mrtvog raspadnutog mačka. Sve odiše bijedom, a najviše pogađaju opisi ubogih djevojaka i njihovih trošnih sobica, način na koji moraju preživljavati. Za njih je rat veselje jer dolaze Talijani a to znači trostruka zarada. Djevojke piju i smiju se. Sutra bi trebale početi radni dan...trebaju samo reći: *Caro mio bellissimo!*

Raos je u stalnom razgovoru sa čitateljem. Za njega se ne može reći kako je dijaloški ili čak monološki određivao svoje likove da bi nam govorili o određenoj temi i ideji djela, nego on sam, svojim kreativnim talentom i iskustvom, ostvario nesvakidašnji kontakt s čitateljem, tako da je on njegov sugovornik, njegov suputnik i onaj koji ga razumije. On uspostavlja emocionalne veze s potencijalnim čitateljem. Fortuna nije nikako na Raosovoj strani, ni u ljubavi kada se zaljubi u Katicu i razočara se jer mu je lagala da je djeвица, a ni novcu jer ga stalno pritišće siromaštvo iz kojega nema bijega. Dolazi se do zaključka da posljednji roman u trilogiji sadrži sve elemente pikarskog romana.

11 ZAKLJUČAK

Proučavajući sam žanr pikarskog romana u hrvatskoj i svjetskoj književnosti može se reći koliko je obogatio samu književnost. Na početku rada obrađena je tema samog pojma pikarskog romana koji je nastao u Španjolskoj u 16. i 17. stoljeću. Tu se rađa prvi lik pikara u djelu *Lazarillo de Tormes* iz 1554.godine. tek kasnije se razvija pikarski roman u ostalim europskim ali i američkim zemljama poput romana *Na cesti*, Felixa Krulla, *Dječaci* Piera Paola, *Dobrog vojnika Švejka* itd. U moderno doba razvija se novi oblik pisanja kao što pišu pisci *beat* generacije a to je *on the road pikareska*, poput Kerouaca već spomenutog romana *Na cesti*. Zatim su obrađene karakteristike pikarskog romana koji je uzet prema modelu Mirne Brkić iz knjige *Mudraci iza maske smijeha* te su dodane nove značajke poput termina vremenovanje prema Biemelu te o načinu pripovijedanja. Likovi pikara su uvijek zanimljivi jer upravo zbog svoje različitosti od drugih odstupaju od ostatka svijeta, iako se pokušavaju prilagoditi svim nastalim situacijama. obrađena je i tema preteča žanra te likova pikara u hrvatskoj književnosti poput Stanislava Sočivice i Petrice Kerempuha te prvog pikarskog romana Vjekoslava Majera *Pepić u prostoru i vremenu* s kojime započinje pravo doba pikarskog romana. U moderno doba lik pikara se podosta udaljava od početnog modela pikara, a to je stoga jer u pikarski roman se uvode noviteti npr. par pikara, lik pikara kao lik vojnika koji luta po svijetu, ženski pikaro, *on the road pikareska*, sretni završeci za pikara itd. Suvremeni pisci koji su se posvetili temama na temelju lika pikara: Ivan Raos, Ivo Brešan, Sklavko Batušić, Goran Tribuson...

Raosova trilogija *Vječno žalosni smijeh* naslovljena je tako što je naslov sastavljen od prvih riječi naslova pojedinih dijelova. Prva knjiga **Vječno nasmijano nebo**, druga knjiga **Žalosni Gospin vrt** i treća knjiga **Smijeh izgubljenih djevojaka**. Za prvi roman može se reći kako je ovaj roman svojevrsna pikarska kronika o odrastanju prateći daljnje događaje u ostale dvije knjige *Žalosni Gospin vrt* i *Smijeh izgubljenih djevojaka*.

Jedna od zanimljivosti je ta da je rukopis *Vječno nasmijano nebo* napisan 1948. godine, više od deset godina preveo po ladicama raznih izdavačkih kuća. Nitko nije prepoznao talenat nego je tek 1957. godine objavljeno u zagrebačkoj *Zori*.

Roman započinje umjesto predgovora sa *pet pučkoškolskih zadaća* odnosno

sastava iz čega se odmah saznaje o infantilnom pripovjedaču, malom dječaku Ivanu koji nas kroz epizode-sjećanja vodi kroz svoje odrastanje. Najinteresantnije je pripovijedanje odnosno način pripovijedanja. *Raosovo pričanje je cijeli jedan sustav igre, to je prikazivanje, obred, mizanscenski i mimički razveden, to je epifanija i objavljenje. To je režiserska vizija priče u prostoru i pokretu. Njega kao da ne zanima mnogo što će biti dalje i do kraja s njegovom pričom.*⁴⁴

U čitavom djelu proteže se lirska nota i isprepliće se sa humorom koji proizlazi iz načina dječjeg razmišljanja i logike, smiješnih situacija, raznih poslovice i doskočica koje u razgovoru upotrebljava glavni lik Raos.

Te poslovice, razne pjesme, doskočice i pitalice dolaze iz usmene tradicije, a u Imotskoj Krajini gdje se govori izvornom ikavicom čije narječje upotrebljava i Raos u svojoj trilogiji zbog autentičnosti zbog čega se čini da je prenio djeliće slika iz realne sredine u kojoj žive likovi iz knjige, oni su stvarni ljudi pa je i njihov jezik i govor stvaran. U sva tri djela nalazi se humor jer to je ono što Raos najbolje zna.

Vječno nasmijano nebo nedvojbeno je najbolji dio autobiografske trilogije *Vječno žalosni smijeh* i izdvaja se kao jedno od antologijskih zavičajnih, autobiografskih proza na temu djetinjstva⁴⁵ i to je tome tako upravo zbog osebujnog jezika koji Raos koristi u romanu *Vječno nasmijano nebo*, jezika njegove zavičajne proze koji je kao zasebna i književna i stilistička tema nedovoljno istražena.

Na kraju su prikazani pikarski elementi u sva tri romana. Prvi roman *Vječno nasamijano nebo* te sve ono što ga i čini pikarskim romanom. Zatim je povezan mali Raos sa pikarima i ono što im je zajedničko. Zajedničko im je njihovo preživljavanje, ali i lukavost te i srčanost koja ih vuče dalje.

Stoga, iako je Raosov životni put doista težak, ova je trilogija (...) *jedna od najradosnijih knjiga suvremene hrvatske književnosti, djelo u kojem nedvojbeno prosijava smjeh pučkog šereta i životnog pelivana.*⁴⁶

Preživljavanje je ono što je bitno za pikara te njegova snalažljivost i lukavost. Sve te osobine ima Raos, od Raosića do Raosa koji postaje odrastao i upoznaje život koji je surov i realan. Ono što ga vodi dalje u životu je upornost ali i vedar duh koji ga slijedi unatoč teškom životu.

⁴⁴ Izabrana djela Ivana Raosa, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb, 1980. str.16.

⁴⁵ I.Raos, *Vječno nasmijano nebo*, Vinkovci, Riječ, 1997. str.12.

⁴⁶ Brkić, Mirna, *Mudraci iza maske smijeha*, Synopsis, Zagreb-Sarajevo, 2010. Str.118

U drugoj knjizi *Žalosni Gospin vrt* čitavo vrijeme prati se Raosovo odrastanje, ali isto tako i njegova psihološka stanja. Njegova duhovna stanja "slikaju" samu atmosferu u knjizi. On je tjeskoban i tužan, više nije zaigran kao dijete nego se osjeća kao zatočen te svoju spavaonicu opisuje kao zatvor. Raos je unatoč tome i dalje humorističan tako da se nalaze humoristične epizode sa profesorima u školi i djecom. Sva tri djela obiluju raznim poslovicama, doskocicama i zagonetkama. Usmena tradicija je veoma bitna pogotovo u prvom djelu gdje Raos crpi nadahnuće iz stvarnog života. Često se javljaju razne pjesme, a u zadnjem djelu *Smijeh izgubljenih djevojaka* ima i opisan običaj vezan za maškare te razne pjesme koje su se tada pjevale. Ono što još obilježava djelo jest erotizam a vidljiv je u zadnja dva romana. Raos se ponekad čini da je opsjednut ženskim tijelom te se njegova opsesija često javlja u snovima, piše erotske pjesme, ne može se kontrolirati pred ženama zbog njihovih oblina. Koliko voli žensko tijelo i žene opisuje poput kakvih anđela, on se na kraju razočara u njih.

Za kraj se može reći da je roman na temu pikara uvijek intrigantan i zanimljiv upravo zbog samog lika pikara koji se nalazi u takvome svijetu na društvenoj ljestvici iz čije pozicije se može puno toga naučiti općenito o samome društvu i životu a da se usput prate razne pustolovine i razmišljanja glavnoga lika. Svakako, pikarski roman ostavlja još mjesta za daljnje istraživanje i inspiracija je i današnjim piscima za pisanje takve vrste romana.

12 LITERATURA:

- Anić, Vladimir i Goldstein Ivo, Rječnik stranih riječi, Zagreb, Novi Liber, 1999.
- Beker, Miroslav, Roman 18.stoljeća, Školska knjiga, Zagreb, 2002.
- Brkić, Mirna, Mudraci iza maske smijeha, Synopsis, Zagreb-Sarajevo, 2010.
- Brkić, Mirna, Pikarski roman u hrvatskoj književnosti: doktorska disertacija, Zagreb, 2007.
- Flaker Aleksandar, Pranjić Krunoslav, Hrvatska književnost u evropskom kontekstu, Liber, Zagreb, 1978.
- Frangeš, Ivo, Povijest hrvatske književnosti, Matica Hrvatska, Zagreb, 1987.
- Katušić, Ivan, Na marginama Raosove trilogije, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1984.
- Knapić Nikolina, Plavšić Marlena, Mikulaco Daniel, Poetika Ferićeva romana- Kalendar Maja i teorije razvojne psihologije", Tabula : časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, No.13/1 prosinac 2015.
- Lederer Ana, Ivan Raos, Meandar, Zagreb, 1998
- Lederer, Ana, Izabrana djela / Ivan Raos, Matica Hrvatska, Zagreb, 2004.
- Leksikon hrvatske književnosti, djela Zagreb, Školska knjiga, 2008. 940-941 str.
- Lovrić, Fabijan i Lovrić, Gorica, Pikarski elementi u Smijehu izgubljenih djevojaka - Ivana Raosa, Dubrovnik, N.S., God.21 (2010), 2, str. 314-320
- Mihanović, Nedeljko, Umjetnička percepcija i stvarnost u Raosovu romanu Žalosni Gospin vrt, U Raosov zbornik, 2005., str.171.-179.
- Nemeč, Krešimir, Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000. , Školska knjiga, Zagreb, 2003.
- Novak, Slobodan, Pet stoljeća hrvatske književnosti-knjiga 152, Izabrana djela Ivana Raosa, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980., str.14-16.
- Raos Ivan, Vječno nasmijano nebo, Vinkovci, Riječ, 1997.
- Raos Ivan, Vječno žalosni smijeh, Matica Hrvatska, Zagreb, 1965.
- Raos, Ivan, Smijeh izgubljenih djevojaka, Matica Hrvatska, Zagreb, 1984.

SAŽETAK

Pikarski roman kao žanr u hrvatskoj književnosti nije dovoljno istražen te se u radu na temelju Raosove trilogije *Vječno žalosni smijeh* istražuju pikarski elementi kako bi se utvrdilo da je takav žanr poseban, a to je upravo zbog činjenice da je Raosova trilogija utemeljena na usmenoj književnosti. Obrađene su sve bitne karakteristike za pikarski roman te se upravo prema tim karakteristikama pronalaze pikarski elementi u sva tri romana. Napisan je kratki pregled povijesti pikarskog romana u svjetskoj i hrvatskoj književnosti. Uz pikarske elemente koji su analizirani u svakom romanu zasebno, pojavljuju se i neke značajke koje su posebne za svaki roman kao npr. pojava erotizma, humora, lirske note, usmene predaje itd.

Raosova trilogija *Vječno žalosni smijeh* kao cjelina čine pikarski roman sa svim potrebnim karakteristikama. Kada se svaki roman analizira zasebno, ne može se reći u potpunosti kako su to pikarski romani, ali sadrže neke osobine pikarskog žanra.

KLJUČNE RIJEČI: pikaro, pikarski roman, hrvatski pikarski roman, beat generacija, on the road pikareska, humor, erotizam, lirska nota

SUMMARY

The Picaresque novel as a genre in Croatian literature is not sufficiently researched and in the work based on Raos's trilogy *The eternal sorrowful laugh* is exploring the picaresque elements to determine that such a genre is special, because it Raos's trilogy is based on oral literature. All the essential features for the picaresque novel have been elaborated and these features are exactly the result of finding the specials in all three novels. A brief overview of the history of the picaresque novel in the world and Croatian literature was written. Along with the picaresque elements analyzed in each novel separately, there are some features that are special for each novel, such as the appearance of eroticism, humor, lyrical notes, oral teachings, etc.

Raos Trilogy *The eternal sorrowful* laughter as a whole makes a picaresque novel with all the necessary characteristics. When each novel is analyzed separately, it can not be said entirely that these are novel picaresque novels, but contain certain characteristics of the picaresque genre.

KEYWORDS: picaro, Picaresque novel, Croatian picaresque novel, beat generation, on the road picaresque , humor, eroticism, lyric notes